

УДК 347.9

DOI: 10.31733/17-03-2023-702-704

С. ГУССВА

курсант ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

викладач **Марина ЛОГІНОВА**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

На сучасному етапі розвитку України та суспільства наявність інтересу в цивільних процесуальних правовідносинах як інституті цивільного процесуального права визначається чинником постійної потреби захисту прав, свобод чи інтересів особи, прав та інтересів осіб, які мають право на захист прав, свобод або інтересів громадян, юридичних осіб, інтересів держави шляхом всебічного, справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду та вирішення цивільних справ у повній відповідності до чинного законодавства. Така потреба значно підвищує роль науково-методологічних підходів у дослідженні цивільних процесуальних правовідносин.

Початковим кроком до встановлення змісту цивільних процесуальних відносин має стати системний аналіз підходів, представлених у чинному цивільному законодавстві з цього питання. На нашу думку, у концепції цивільного процесуального права погляди юристів на визначення змісту цивільних процесуальних відносин можна поділити на три основні категорії. До першої категорії належать висновки дослідників, які базуються на традиційному для цивілістики уявленні про те, що зміст цивільних процесуальних відносин, як і будь-яких інших правовідносин, формується як сукупність прав та обов'язків їх суб'єктів. Зокрема, М. Зейдер, досліджуючи зміст цивільних процесуальних відносин, вважав недостатньо аргументованою точку зору, згідно з якою зміст правовідносин полягає в поведінці їх учасників, у їх процесуальних діях. На його думку, такий підхід не можна вважати прийнятним, оскільки він ігнорує головне в будь-яких правовідносинах, а саме права та обов'язки.

Проте абсолютизація цього методологічного підходу може призвести до того, що предметом дослідження юристів стануть не реальні правовідносини, а абстрактні, оскільки в цьому випадку безпосередня процесуальна діяльність суб'єктів цивільних процесуальних відносин як одна з ключові складові цивільного процесу залишаються поза увагою.

До другої категорії слід віднести теорії, в яких визначення змісту цивільних процесуальних відносин пов'язується з діяльністю суду та інших суб'єктів цивільного процесу. На думку прихильників цієї методологічної позиції, ключовим поняттям у визначенні змісту цивільних процесуальних відносин є поняття цивільної процесуальної діяльності. Зокрема, В. Щеглов зазначав, що змістом таких відносин є процесуальні дії його суб'єктів, їх поведінка, а не їхні права та обов'язки [1].

На його думку, неправильно розглядати будь-які правовідносини лише як сукупність прав і обов'язків, оскільки в цьому випадку вони характеризуватимуть лише абстрактну, можливу поведінку учасників процесу без вивчення реальних дій суб'єктів. Так само І. Жеруоліс вважав, що співвідношення прав і обов'язків суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин свідчить про те, як суб'єкти відносяться один до одного, як вони взаємодіють, і що, як наслідок, вони є формою цивільного права. процесуальні відносини, а не їх зміст [3]. Таким чином, вчений не тільки вважав дії змістом цивільних процесуальних правовідносин, а й виключав можливість віднесення до їх змісту прав і обов'язків, стверджуючи, що вони є формою вираження цих відносин.

Третю категорію теорій, які пропонуються для визначення змісту цивільних процесуальних правовідносин, можна охарактеризувати як синтетичну (або універсальну), оскільки цей підхід ґрунтується на ідеї необхідності поєднання положень перших двох напрямків. При цьому зміст цивільних процесуальних відносин становлять як права та обов'язки, так і процесуальна діяльність їх суб'єктів. На думку відомого процесуаліста М.

Штефана, більш обґрунтованою слід визнати точку зору, згідно з якою під змістом цивільних процесуальних правовідносин розуміють сукупність прав і обов'язків учасників процесу, а також процесуальних дії щодо їх реалізації.

Цю позицію поділяють також В. Комаров і П. Радченко, які вважають, що «зміст правовідносин єдиний, суб'єктивні права та обов'язки не можуть бути виключені зі змісту процесуальних правовідносин, оскільки вони визначають відносини між суб'єктами. Не можна також виключати зі змісту правовідносин дії, в результаті яких відбувається реалізація суб'єктивних прав і обов'язків» [2].

Аналізуючи сутність кожного з цих підходів, слід визнати, що суб'єктивні процесуальні права та обов'язки, безумовно, становлять зміст цивільних процесуальних правовідносин. Проте слід також врахувати, що цивільний процес, окрім прав та обов'язків суб'єктів, закріплених на нормативному рівні, передбачає також їх діяльність. Тобто, вступаючи у цивільні процесуальні відносини, суб'єкти реалізують надані їм законом цивільні процесуальні права та обов'язки шляхом вчинення конкретних процесуальних дій. Таким чином, права та обов'язки нерозривно пов'язані з процесуальними діями і утворюють єдиний зміст цивільних процесуальних правовідносин. У сучасній теорії права виділяють два види змісту правовідносин: формальний (правовий) і матеріальний. Визнається, зокрема, що правовідносини, що складаються з прав та обов'язків, залишаються у сфері необхідного як суто юридичне явище, яке переводить абстрактні права та обов'язки на рівень окремого та одиничного. Згідно з цією думкою, правовідносини — це можливість реальної дії, а не сама дія. Дії утворюють матеріальний зміст правовідносин.

Якщо виходити з того, що юридичний зміст становлять цивільні процесуальні права та юридичні обов'язки, а цивільна процесуальна діяльність — фактичний зміст, то можна зробити висновок, що зміст цивільних процесуальних відносин характеризується синтезом фактичного та юридичного. Водночас, вказуючи на структуру змісту цивільних процесуальних правовідносин, її слід визначити не лише формально (структурно), а й більш конкретно через аналіз окремих складових елементів цього змісту, а саме цивільних процесуальних прав та обов'язків та процесуальна діяльність підр. Важливість вивчення понять цивільних процесуальних прав та обов'язків полягає в тому, що обсяг процесуальних прав та обов'язків у суді, їх зміст і характер залежать від процесуального становища конкретного суб'єкта.

Кожен суб'єкт цивільних процесуальних відносин законодавством наділений комплексом притаманних лише йому суб'єктивних цивільних процесуальних прав, що реалізуються через процесуальну діяльність. Так, ч. 1 ст. 4 ЦПК України кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів. Для того щоб особа, яка звертається до суду, могла оптимально реалізувати своє право на судовий захист, вона наділяється правами та обов'язками. Зокрема, ст. 43 ЦПК України визначаються права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі [1].

Розглядаючи складові змісту цивільних процесуальних відносин, слід пам'ятати, що цивільні процесуальні права та обов'язки реалізуються на практиці шляхом здійснення суб'єктами цивільного процесу процесуальної діяльності. При такому розумінні особливого значення набуває процесуальна діяльність. Зміст процесуальної діяльності суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин становить сукупність їх окремих дій, що здійснюються на підставі конкретного суб'єктивного права або виконання конкретного обов'язку.

Підсумовуючи результати нашого дослідження, можна зробити такі висновки.

По-перше, на сьогодні в науці цивільного права та цивільного процесу існує три основні методологічні підходи до визначення поняття змісту цивільних процесуальних відносин. Для перших двох характерна абсолютизація одного з двох елементів змісту цивільних процесуальних відносин, а саме цивільних процесуальних прав та обов'язків або цивільної процесуальної діяльності.

Третій підхід характеризується цілісним трактуванням змісту цивільних процесуальних відносин як єдності цивільних процесуальних прав, обов'язків і цивільної процесуальної діяльності.

По-друге, серед методологічних підходів до визначення змісту цивільних правовідносин, представлених у сучасній науці цивільного процесуального права, найбільш правильним слід визнати так званий інтегративний (синтетичний) підхід, який, прагнучи уникнути абсолютизації ролі суб'єкта цивільного процесуального права, має на меті

визнати так званий інтегративний (синтетичний) підхід. цивільних прав та обов'язків, з одного боку, та процесуальної діяльності – з іншого, обґрунтовує їх нерозривну діалектичну єдність, через аналіз якої власне і розкривається зміст поняття цивільних процесуальних відносин.

По-третє, цивільну процесуальну діяльність як один із основних елементів змісту цивільних процесуальних відносин можна охарактеризувати як врегульовану нормами цивільного процесуального права модель можливої чи необхідної поведінки суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин, вчинення якої є у зв'язку з необхідністю досягнення мети та завдань своєї участі в цивільному процесі шляхом реалізації наданих цивільних процесуальних прав та обов'язків.

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 23.02.2006 р. № 435-IV. Дата оновлення: 16.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 15.11.2022)

2. Комаров В. В. Суб'єкти цивільного процесуального права. Харків: Юрид. ин-т., 1990. С. 20-21.

3. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: академічний курс. Київ: Ін Юре, 2005. С. 94.

УДК 343.913

DOI: 10.31733/17-03-2023-704-706

Єлізавета ДАВИДОВА

студентка ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к.ю.н. **Марина ПОЛЩУК**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ З ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ ТА ЧИСЛО ОСІБ З ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ

Особа злочинця з психічними розладами – це особа, яка має порушення психічної діяльності, що не досягли психотичного рівня і не виключають осудності, але тягнуть за собою особистісні зміни і можуть призвести до відхилень у поведінці, а також ускладнюють соціальну адаптацію такої особи, знижують її здатність керувати своїми діями, і яка характеризується специфічною сукупністю соціально-демографічних, соціально-рольових, кримінально-правових та соціально-психологічних ознак. [9]

Виходячи з викладеного вище поняття особистості злочинця, остання включає весь комплекс соціально-демографічних, психосоціальних та індивідуально-психологічних характеристик, які певним чином корелюють із злочинною поведінкою та характеризують її суспільну небезпеку. [2]

Також значно зросла кількість злочинів, вчинених особами з психічними розладами. Це можна пояснити тим, що в центрі обставин, що визначають злочинну поведінку особи, знаходиться особистість злочинця, його психофізіологічні особливості та різноманітні психічні вади, які сильно впливають на вибір поведінки особи. [2.стр 23]

Дослідники відзначили високу поширеність (від 30% до 40%) психічних розладів серед жорстоких злочинців. До них відносяться всі порушення психоактивності, які не досягають рівня психозу і не виключають причини, але призводять до індивідуальних змін і, таким чином, до поведінкових відхилень. До таких аномалій належать психози, розумова відсталість, епілепсія, шизофренія в стадії ремісії, наслідки черепно-мозкових травм, органічні захворювання головного мозку, судинні захворювання з психічними змінами, хронічний алкоголізм, наркоманія та інші психічні розлади. [9стр. 43] Більшість перелічених розладів є прикордонними психічними станами між психічним здоров'ям і хворобою (це неврози, психози, окремі форми реактивних станів тощо). Слід зазначити, що збереження та зміцнення психічного здоров'я є одним із пріоритетних напрямків діяльності держави. Примусові заходи медичного характеру як специфічні заходи соціального захисту, спрямовані на захист людей від суспільно небезпечних діянь з боку осіб, які страждають на психічний розлад, а також усунення зазначеної небезпеки шляхом ефективного лікування